

Tabutu Türk bayrağına sarılı olarak

Campo Verano'ya gömülen vatanperver

Yazan:

Prof. Tayyip Gökbilgin

Monsenyör Prof. M. Ali Mulla ve gerçekleştirilemeyen fikirleri

3 Mart 1959 da Roma'da vefat ettiğini büyük bir teessürle haber aldığımız Monsenyör Profesör Mulla, büyük bir insan ve hakiki bir Türktü, Küçük yaşında memleketten ve ailesinden ayrılmış, uzun seneler tahsil hayatını geçirdiği yabancı diyarda, türlü saik ve tesirler, telkinler altında, talihin garip bir cilvesi olarak, dinini değiştirmiş, fakat, ilmi, fazlı ve kemali arttığı nisbette de hakiki bir Türk ve yüksek bir vatanperver olmaktan asla uzaklaşmamış bir insandı.

Girit'de Kandiye şehrinde Mullazade ailesinden 1890 senesinde dünyaya geldi. Babası maruf bir doktor ve ileri görüşlü, çocuklarının hem Türk - Müslüman hem de modern tahsil ve terbiye almasına çok dikkat ve ehemmiyet veren bir insandı. Evini adeta, diğer tanidik ailelerinin çocuklarının da devam ettiği bir mektep halinde bulundururdu Büyük oğlu Mehmet Ali'yi, Türkiye'de Abdülhamid devrinin hürriyet havası içinde tahsile imkan vermediğini düşünerek, Fransaya bizzat götürmüş ve onu Aix-en-Provence'de bir liseye yerleştirmişti. Burada orta tahsilini bitirdikten sonra hukuk fakültesine giren Mehmet Ali Mullazade, o sırada bu üniversitede bulunan, meşhur Devletler Hukuku Profesörü Yunan asıllı Politis'in talebesi olmuş, bu zat bilahare tekrar Yunan tabiiyetine girip de Yunanistan Hariciye Nazırı olduğu zamanlarda da aralarında hoca - talebe münasebeti devam etmişti. O, hukuk tahsilinin sonlarına doğru, hayatında derin bir tahavvüle sebep olacak, mühim ve hayati kararını almış ve bir tatil devresinde Kandiye'ye gelerek ailesini keyfiyetten haberdar eylemiş, bu ruhi değişikliğin, dini itakadlarındaki bu esaslı tahavvülün cereyanını, mucip sebeplerini, belki de, kendine göre, izaha çalışmıştı. Hukuk tahsilini müteakip yine Aix'de ve bilahare Pariste İlahiyat Fakültelerine devam ederken ve Paul adını alarak artık yavaş yavaş bir katolik rahibi hüviyetine bürünürken, onun, pek sevdiği ve merbut bulunduğu ailesi ile, daima kalbinde hasretini duyduğu vatani ile münasebetlerini tamamen kesmeye mecbur kalması, muhakkak ki, büyük bir ruh ve nefis mücadelesi neticesinde olmuş, fakat, manevi ana telakki ettiği katolik kilisesine hayatını raptetmekle beraber, milli hislerini, milli şeref ve gururunu en yüksek derecesinde muhafazaya bilhassa itina göstermişti. Abdülhamid devri istibdadından kaçarak Pariste yaşayan hürriyetperver Türkler, başta Ahmet Rıza Bey olmak üzere, ona meşrutiyetten sonra da kendisinin Türkiyede yaşamak imkanlarına sahip olamayacağını söyledikten sonra ve Balkan Harbi esnasında Fransız hükümetinin yaptığı bir emr-i vaki neticesinde Fransız tabiiyetine geçti. Büyük Harpten sonra ise vazife ve faaliyetini, hakkında büyük bir takdir ve hürmet beslediği Papa XI. Pie (1922-1939) un tavsiye ve tensibi ile, Romaya nakletti ve burada papalığa merbut olarak teşkil edilen Doğu Dinlerini Tedkik ve Tedris Enstitüsünde islami ilimler (Tefsir, hadis, kelam...) profesörlüğüne tayin edildi. Bu esnada katolik kilisesi hiyerarşisindeki rütbesi de Prelatus

derecesine yükselmişti Pariste bulunduğu senelerde maruf İslamiyet Mühassısı Profesör Masalgaon'un derslerine devam ettiği, esasen kuvvetli bir İslami terbiye alarak daimi tedkik ve tettebbularda bu sahada bilgisini arttırmaya muvaffak olduğu için bu vazifeye kolaylıkla intibak etti ve halen yüksek ruhani mevkiler işgal eden birçok talebe yetiştirdi. Monsenyör Mulla, derslerini geniş ve objektif bir çerçeve içinde hazırlamayı, taassup hislerinden uzak olarak terkip ve tertibine itinayı ve takrirlerine ihtimamı daima profesörlüğünün şaşmaz bir düsturu saymış olduğu gibi derslerinde İslamiyetin ulvi esaslarını, kuvvetli ahlak ve fazilet prensiplerini izhar ve izah etmekten geri kalmazdı, Hazret-i Peygamberin "Mekarim-i ahlakın imam ve ikmaline memur edildim" veya "Edep (bilgi ve terbiye) dinin üçte ikisini teşkil eder" manalarına gelen hadis-i şeriflerini daima tekrarlar ve yeri düştükçe bunu talebelerine de öğretirdi. O, zaten, üç semavi dinde birçok müşterek ulvi esaslar olduğuna inanır. Musevi dininin ümid. Hristiyanlığın hürpervverlik "Charité" ve Müslümanlığın ise iman üzerine müesses bulunduğunu, her üçünün de materyalist ve Allahı tanımayan zihniyete karşı tek cephe halinde, fakat, insanlığın tealisi uğrunda gayret sarfetmeye memur ve mecbur olduklarını telakki edildiğini bildirirdi ki, buna benzer inanç ve kanaatlerini, geçen Ekim ayı başlarında, Venedik'te, henüz Venedik Patriki ve Kardinal (Ronccalli) bulunduğu esnada, Profesör Nicro delaletiyile görüştüğüm, bugünkü Türk dostu muhterem Papa XXIII. Jean'dan da bilmünasebe dinlemiştim. Monsenyör Mulla, Meryem Ana hakkında neşrettiği bir etüdünde (1) Ortodokslardan kendilerinin (Katolik) muarız kardeşleri (dissidensts) Protestanlardan, kendilerinden ayrılan kardeşleri (séparés) gibi bahsettiği yerde Müslümanlardan da, bu konudaki telakki ve görüşleri münasebetiyle, Müslüman kardeşlerimiz diye bahsetmektedir.

Profesör Mulla, daima fikir hareketlerine, kültür hadiselerine karşı alaka ve heyecanını devam ettirmiş bilhassa İtalya ve Fransadaki bazı ilim ve kültür muhitleri ile en yakın münasebetini her zaman muhafaza etmiş bir kimse idi. Geçen Aralık ayında bir akşam Roma'daki Saint Louis Fransız kültür merkezinin tertiplediği ve maruf Fransız kültür adamı Marcel Brion'un Leonardo da Vinci hakkındaki konferansında, onun, bu mevzuda da gösterdiği derin vukufu, duyduğu alaka ve heyecanı biizzat müşahade etmiş ve kendisine hayran kalmıştım. O, Türk münevverleri ile tanışmaktan, onlarla bilhassa Türklüğe ve Müslümanlığa ait meş'eleleri konuşmaktan bu konularda yeni yeni şeyler öğrenmekten büyük bir iftihar ve şûrur duyar, diğer taraftan, Romada münasebette bulunduğu veya muhabere suretiyle tanıdığı kimselere, gerektiği yerde en yakın ve sıcak müzaharet ve yardımını bol bol harcardı. Bu vadide, Sayın Avni Yakalıoğlu'nun Bertrand Russel'den yaptığı bir tercümesinde (2) tesadüf ettiği müşkülli, aralarında hiç bir muarefe olmadığı halde, büyük bir tehalükle ve memnuniyetle halle çalışması hadisesini buna küçük bir misal olarak zikredebiliriz.

Monsenyör Mulla, hatta, Türk aydınları ile temasını bir yükseliş teşebbüsü gibi telakki ederek ve böyle göstererek, bundan duyduğu gurur ve sevince, muhitinde görüştüğü ve ahlak ve faziletlerine itimad ettiği kimseleri de, Fransız, İtalyan, Belçikalı veya İsviçreli kim olursa olsun, ortak etmek ister ve filhakika, onların da kendisinin bu his ve arzusuna hulus ve samimiyetle iştirakini temine muvaffak olurdu. O, bu vadide, Saint Augustin'in, "sevilen yerde zahmet çekilmez, şayet zahmet çekilse bile bu yorgunluğa insan seve seve katlanır" manasına gelen şu vecizesini kendisine şiar edindiğini daima söylerdi:

“Uni amator non laboratur aut si laboratur labor amator”

Monsenyör Mulla, iki ay evvel Romada kendisine veda ettiğim zaman, 79 yaşında bulunmasına rağmen, sıhhatte ve zinde idi, Fakültesindeki derslerine muntazaman gidiyordu. Son arzusu, vaktiyle merhum Sedat Simavi Beye söylediği ve o zamanlar Hürriyet gazetesinde yayınlandığı gibi, vefatında, Türkiyede defnedilmek, Lozan Muahedesinden sonra Kandiye’den İstanbul’a ve müteakiben Karacaahmet Mezarlığındaki ebedi istirahatgahına göç eden babasının, yanında olmasa bile dinen caiz olabilecek derecede uzaklığında, yatmaktı. Bunun büyük güçlüğü, hatta imkansızlığını kendisi de takdir ediyor, fakat, muvakkat tabir ettiği medfenini Romada hazırlamakla beraber, bundan da tamamen ümidini kesmiyordu. Onun ikinci büyük arzusu, oldukça zengin ve seçkin kitaplardan müteşekkil ihtisas kütüphanesini İstanbul’da bir kütüphaneye nakil ve vakfetmek, bunları üniversitelerdeki Türk gençlerinin istifadesine arzulemekti. Düşüncesine göre önümüzdeki yazın belki de İstanbul’a ve 60 seneden fazla bir zamandır hasretini duyduğu vatanına gelecek, hem buradaki yakınlarını görecek, hem de son arzularının tahakkukuna zemin arayacak ve bunların esbabını temine çalışacaktı.

Fakat, mukadderat buna imkan vermedi 24 Şubat’ta Roma’da ikamet ettiği Santo Union müessesesinin küçük kilisesinde sabahleyin bizzat dini ayini icra ettiği sırada kilise mihrabının merdivenlerinde düştü, başı mermer basamaklara şiddetle çarpmış ve kendisi bayılmıştı ki, bir hafta süren kısa bir hastalık neticesinde 3 Mart’ta vefatı vukubuldu ve Campo Verano’daki ebedi istirahatgahına, çok sevdiği Türk bayrağına sarılı olarak gömüldü.

Monsenyör Mehmet Ali Mulla’nın, dini camiamızın red ve takbihine uğrasa bile, yüksek ruhlu, alim ve faziletli bir insan ve hakiki bir Türk vatanperveri olarak son nefesini Hak’ka teslim ettiğinde şüphe yoktur. Tanrı ona mağfiretini ihsan eylesin!

(1) “Comment certains milieux islamiques ont réagi en stimulant de quelques manifestations récentes de la doctrine et de la plété eatholiques concernant la personne privilégiée de Marie nexre de Jesuso Virgo İmmaculata, Roma 1957

(2) “İlimden beklediklerimiz” İş Bankası Kültür Yayınlarından, Ankara, 1957